

ПРВО ЛИЦЕ У ДВАДЕСЕТ ПРВОМ ВЕКУ

Може ли се рећи да се у двадесет првом веку све више прихвата идеја да је истинска кохерентност заправо фрагментарна? Мени, рецимо, филм делује уверљивије ако филмска звезда оде у купатило. Па шта ако је нарација, сва заснована на акцији, разбијена на фрагменте? Свако оглашавање водокотлића показује да је некеме стало до тога да све делује стварно. Време проведено у купатилу, телефонски разговори, сећања на догађаје, ћаскање и дремање, уосталом, заправо су фрагменти које у целини препознајемо као искуство. „Људска бића за колаж живота”, могао би да гласи поднаслов.

Песник Паул Целан је написао: „Стварност није напосто ту, она се мора тражити и освојити.” Та потрага подразумева враћање свега онога што је одстрањено како би нарација потекла глатко. Већина нас је довољно искусна да зна да „ја” у крајњој линији има одговорност према интелигенцији (читај: људскости) оног „ти”. Неки би рекли да управо препознавање те одговорности у тексту уноси друштвену димензију у употребу првог лица. Под њим се подразумева да нас историја, сећање, актуелни догађаји, телефон, имејл, пољубац, телесне потребе, шта год, непрестано разламају (видљиво и невидљиво).

Да би језиком уобличено сопство, дакле, остало људско и задржало целовитост, оно мора да се фрагментизује. Становиште да сама кохерентност није фрагментарна доводи извесну врсту „ја” у сингуларну позицију субјекта. Али иза те позиције крије се следећа истина: „ја” постоји у времену и скопчано је с биолошким, личним, историјским и културним значењима. Ово не увидети исто је што и превидети. На пример: *Ја сам црна девојка у жућој хаљини*. Придевска наглашеност у овој реченици одмах нас подсећа да речи имају друштвену и политичку тежину. Црно се обично не повезује с председништвом, Мерилин Монро или *Симпсоновима*. Жута би могла лепо да пристаје црној кожи. Жуте хаљине су родно обележене. Црне девојке прати „јавна прича”. Кукавице би можда зазирале од жуте. Захваљујући асоцијацијама које у мојим менталним представама изазивају жута и црна, убрзо постајем у исти мах и ближа себи и удаљенија од себе. Загреbem ли довољно дубоко, већ налећем на друштвене и културне општости, које усложњавају везу првог лица с нијансом (читај: другим лицем). Па шта ако је почетна мисао напосто гласила: *Ја сам црна девојка у жућој хаљини*? Иза те реченице се очигледно крије много распцканија и сложенија стварност.

А та ме сложеност не води нужно до онога што препознајем. *Ја сам црна девојка у жућој хаљини*. Желим да обасјам свој живош. Колику тачно моћ деловања има „ја” из друге реченице? Да ли је уопште важно шта „ја” жели уколико културне предрасуде не дозвољавају црним девојкама да желе било шта у друштву које их конструише као жртве? У једном културном трену то „ја” постаје „сви”. Сви (откуд се они

створише?) *желе да обасјају мој живоџ*. Кад замислим четврт у којој одрастају све црне девојчице, жута хаљина ме чини видљивијом за дилера дроге који потеже пиштољ. Могла бих да искористим ту каубојску стварност у име... чега? Урбане аутентичности? (фрагмент, без наговештаја) Сентименталности? (фрагмент, без наговештаја) Расизма? (неиспричани фрагменти, никад наговештени) Јасно је, потребно је још фрагмената. Јасно је, треба их још више ако „ја” почне да се повезује у целину. Помислимо заједно: „Љубав је свуда око нас, зашто је не узмеш.” Сећате је се, Мери Ричардс? Ставите је у суседство црне девојке и можда вам на памет падну љуљашке. Или можда *Грожђица на сунцу* Лорејн Хансбери. Или можда руковање? Другим речима, колико би само пута „ја” морало да се рукује с временом у којем живим.

Претходно разиграно испитивање показује како се стратегија фрагментације може искористити да усложи претпоставке о идентитету које су нам унапред прописане. Уколико се субјективност не би истраживала, дошло би до учвршћивања културних стереотипа, и то брисањем компромиса и исказа који сажимају језичко сопство. Сви искази сопства имају веће значењске последице од самог типографског простора који заузима једно „ја”. Покушај писца да се уметне у прво лице, да га преусмери, сучели с нечим или га наруши, показује жељу да се пише са свешћу и интегритетом, у оквиру знања које нам је доступно у двадесет првом веку. Конструкција сопства, дакле, посредством стратегије фрагментације, постаје процес у покрету одређен неодређеношћу.

Другим речима, кад користим прво лице, желим да разоткријем импликације говорења из привидне кохерентности тог положаја. Пишем да бих се суочила са случајним привилегијама и стрепњама које носе тврдње мог „ја”:

*сва сам од себе с осећајем да сам сџално у љарафрази.
лабава. неомеђена временом. у времену које љојушџа љред обликом
љрожеџа. најречац*

*зашечена сојсџвеним оџџором љрема љринесеној жрџви љрема
дуџом низу који ме сусџиже. љриводећи све шџо значим.
неџоџрешиво лично. до шџо џсџо осећања џубиџка. изџубљена*

*далеко одавде иако сам овде усмерена. иако је сваки
зайлџ љодсџицао. свака љокренуџа грама сварена у овом*

*свеџу. љраскозорје које шџолико шџоџа враћа сојсџву. у огразу
шџолико шџоџа зашамњује. да би џа дан моџао назваџи ноћи.*

(одломак из *Зайлџа*)

Колико год фикционалан био простор поезије и прозе, и даље имам утисак да конструкција сопства мора показати свест о властитој прописаности. У сопственом раду фрагментарност користим као стратегију да у игри одржим што више могућности. С временом, путања првог лица прелази границе, кривуда, застаје и понавља се – да би прелазила границе, кривудала, застајала или се понављала. Испрекидана

синтакса и фрагментаран текст служе томе да укажу на процес, а можда и да га одраде, дакле на процес којим се постојање (бивање у времену) одвија. Односно, текст посеже за продорима, прекидима и дисконтинуитетима како би се приближио првобитној тишини бића.

Непостојана путања „ја” одвраћа сопство од његове могућности да, напоследку, постоји у тишини. Наша властита физичка природа, тело, његово месо и кости, представљају оно што је поуздано. Управо је та поузданост, која се никад не може истински преточити у језик, извесна, а ипак се у сваком часу баш она може распасти у земљи или бити претворена у пепео. Уистину, нема никог иза језиком уобличеног сопства. Ја сама нисам ништа, иако осећам све. Управо то ништавило покушава да се учврсти у сингуларној позицији субјекта. Пружа се, у лажи линеарне, неиспрекидане и кохерентне линије, ка поузданости. Пружа се, у лажи изломљене, фрагментарне и сукобљене линије, ка ништавилу. То ништавило се непрестано распада. *Ја сам црна девојка у жушој хаљини.* Није ли сваки придев издаја? *Желим да обасјам свој живош.* Није ли сваки глагол прекид?

Упркос непокорном статусу, прво лице је најближе постојаности до које могу да дођем. Ти редови мастила приањају уз страницу и представљају моју потврду сопства. Као такво, моје „ја” овлашћено је да остане корак испред мене у времену: ја, ја, ја... до бесконачности. Одустати од фрагментарног текста – што је фантазија – значи сусрести се са светом хомогености, с једним јединим „ја”, с његовом непомичношћу која је фиксирана временом; а то би, наводно, требало да сматрамо привилегијом. Али, ако не увидимо нестабилност својствену сваком исказу првог лица, значи да верујемо да је ограђени простор текста место погодно само за светове маште.

„Ја”, прво лице, изгубљено је, иако сам овде. Није ли моје „ја” на страници, моје језиком уобличено сопство, налик телу? Делује као да сам из једног комада. Али шта заправо настањујем да бих наследила? Нисам ли и живот и смрт потврде свога „ја”? Зар свака моја реч, на путу ка реченици, не сабира моје биће, његово присуство, само да би се изгубило? *Ја сам црна девојка у жушој хаљини.* Зар ме раса, род и положај (до којег се долази предлогом „у”) не одевају и не преодевају за јавну и приватну употребу? Док стигнемо до тачке у мојој реченици, мог потврђивања сопства, зар нисам већ, смрћу приспећа, затворена у илузију значења? Да бих се отргла од тог небића, зар не морам да се разломим, распарчам, разорим?

Делује сулудо изабрати разорену субјективност уместо кохерентне, али шта се догађа с кохерентном субјективношћу која је саму себе митологизовала посредством привилегије у чистом облику? Ниједно „ја” пред мојим унутрашњим погледом није целина било чега. Ја сам део и зато сам покидана агресијом непрекинутог. Ма колико то хиперболично звучало, осврћем се и видим како илузија целовитости и извесности подстиче крсташке ратове, ропство, Битку код Литл Бигхорна, Холокауст, Хирошиму, Перл Харбор, Вијетнам итд. Не смемо бити привржени ниједној верзији првог лица толико да смо неспремни да је прекинемо, одступимо од ње или је преусмеримо у име познатих и непознатих истина. Управо тај покушај – непрестано испитивање субјективности – требало би да буде смисао људскости. Пол Целан је у писму Хансу Бендеру 18. маја 1960. написао:

*Занаш значи ручни рад, сшвар руку. А ше руке морају шриадаши једној особи, шј. једин-
сшвеној, моралној души која, својим истинским шесмама, шраша за сошшвеним шушшм.
Не видим никакву сушштинску разлику између сшиска руке и шесме... Живимо шод мрач-
ним небом и – мало је шудских бића. Ошуда, ваља, и шако мало шесама.*

Сматрам да је жеља да будемо морални сасвим у реду. И сматрам да је сасвим у реду трагати за путем. Управо ме та потрага, та морална потрага, нагло зауставља и преусмерава усред тока; та потрага која прекида и раствара; та потрага ме фрагментизује. Симон Вејл је написала: „Ја сам и нешто друго од онога што замишљам да јесам.” Њен исказ јесте чин „ја”, које се потврђује насупрот самом себи – насупрот илузији целовитог сопства. Настојим да њене речи имам на уму док размишљам, док чиним, док пишем:

*Чишава дебљина мој језика шриморава себе да се
раздвоји, да зазове*

*Прелазим исшод
нарумењеној ошвора вилице без косшцију
јер зелено шриања уз лишће
јер идеја осшјаје
свежа*

*Цео дан ћу бележиши
И никад увериши
С шаквом срећом ми*

(одломак из *Зайлеша*)

(С еншлеској шревела Милица Софинкић)